

Rapport om Vestnordens arktiske samarbejde mellem Færøerne, Grønland og Island

*Udarbejdet af Egill Thor Nielsson, gæsteforsker ved Kinas Polarforskningsinstitut,
til Vestnordisk Råds temakonference 2014 på Sandø, Færøerne*

Resumé til ledelsen

En fælles arktisk strategi for Vestnorden med henblik på at fremme samarbejdet i regionen

Der er et umådeligt stort potentiale for øget arktisk samarbejde mellem Island, Grønland og Færøerne med henblik på at frigøre den vestnordiske regions potentiale som en vigtig spiller af geostrategisk og geoøkonomisk betydning gennem anvendelse af de økonomiske muligheder i Arktis.

Vestnordisk Arktis har umådeligt store muligheder for økonomisk samarbejde

Mange af disse muligheder har det til fælles, at de er baseret på maritime resurser og maritim ekspertise med håndgribelig værdiskabelse, som bl.a. omfatter ekspansion inden for sektorer som energi, minedrift, turisme, forskning, transport, infrastruktur, service samt fangst og produktion af fisk og skaldyr.

Etablering af en vestnordisk frihandelszone for at styrke den regionale økonomi

De tre lande har en mulighed for at styrke deres subsidierede (Grønland og Færøerne) og gældtyngede (Island) økonomier ved at etablere en vestnordisk frihandelszone, og derigennem samle resurserne i Vestnordisk Arktis til gavn for områdets veletablerede transportnetværk og nye fjerntliggende markeder, allerhelst gennem det Arktiske Ocean.

Præsentation af potentialet i Vestnordisk Arktis i Arctic Circle

Vestnordisk Råd kan vække international interesse i Vestnordisk Arktis ved at tilskynde til samlinger ved møder i Arctic Circle, og derigennem tilbyde en glimrende lejlighed til at præsentere de chancer og muligheder, som Vestnordisk Arktis giver globale investorer og policy-dannere.

Indhold

1. Ideer til anbefalinger omkring økonomisk samarbejde i Vestnordisk Arktis	2
1.1 En fælles strategi for Vestnordisk Arktis	3
1.1.1 Fiskeri	3
1.1.2 Handel og investering	4
1.1.3 Øget vestnordisk samarbejde mellem regeringerne om arktiske spørgsmål	4
1.1.4 Transport og infrastruktur	4
1.1.5 Eftersøgnings- og redningscenter	4
1.1.6 Træningscenter for transport i is og koldt klima.....	4
1.1.7 Olie og gas	5
1.1.8 Vandkraft og geotermisk energi.....	5
1.1.9 Turisme	6
1.1.10 Forskning	6
1.1.11 Kultur	6
1.2 Et vestnordisk frihandelsområde	6
1.3 Polarcirklen – Handelsråd for Vestnordisk Arktis (West Nordic Arctic Business Council eller WNABC)	7

1. Ideer til anbefalinger omkring økonomisk samarbejde i Vestnordisk Arktis

I det følgende vil der blive præsenteret ideer til arktisk økonomisk samarbejde mellem Island, Grønland og Færøerne. Formålet med denne rapport er at forsyne Vestnordisk Råd med økonomiske anbefalinger, der kan bidrage til Vestnordens fælles arktiske strategi, og som er relativt nemme at implementere.

Alle tre lande søger måder, hvorpå de kan styrke deres økonomier ved at udnytte arktiske muligheder.¹ Det skal i den forbindelse indrømmes, at de vestnordiske parter til en vis grad er i indbyrdes konkurrence om erhvervs muligheder såsom omlastningscentre for skibstransporten, centre for eftersøgning og redning, forskningsmidler, fiskeri i nylig åbnede internationale farvande, turisme osv. Dog er der generelt set større muligheder for samarbejde end for konflikt imellem de forskellige parter i den vestnordiske region.

¹<http://www.althingi.is/altext/raeda/142/rad20130610T194228.html?leito=nor%F0ursl%F3%F0ir%0nor%F0ursl%F3%F0%0nor%F0ursl%F3%F0a%0nor%F0ursl%F3%F0anna%0nor%F0ursl%F3%F0ar%0nor%F0ursl%F3%F0arinnar%0nor%F0ursl%F3%F0in%0nor%F0ursl%F3%F0ina%0nor%F0ursl%F3%F0inni%0nor%F0ursl%F3%F0ir%0nor%F0ursl%F3%F0imar%0nor%F0ursl%F3%F0um%0nor%F0ursl%F3%F0unum#word1>;
www.mfa.fo/Admin/Public/DWSDownload.aspx?File=%2fFiles%2fFiler%2ffragreidingar%2fFaroes+and+Arctic+Summary+web.pdf;
http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Pressemeddelelser/ARCTIC_CIRCLE_presentation_FINAL_EN.pdf

Effektiv brug af disse muligheder er af den allerstørste vigtighed for økonomierne i Vestnorden, som alle kan nyde godt af at finde frem til arktiske sager med fælles økonomisk fordel, eftersom Island stadig slikker sårene efter den vestlige verdens finanskriser i 2008 og Grønland og Færøerne begge modtager subsidier fra Danmark. Grønlands andel androg 3,555 mio. DKK i 2011, eller 30,7 % af GDP², mens det færøske tilskud fra Danmark var på 615 millioner i 2011, kun 4,7 % af GDP.³

1.1 En fælles strategi for Vestnordisk Arktis

Formuleringen af en fælles strategi for Vestnordisk Arktis ville i det mindste forsyne regionens arktiske samarbejde med et godt fundament, ikke blot ved at tilbyde et værdifuldt input til de indbyrdes uafhængige arktiske strategier hos landene i Vestnorden, men også ved at bidrage til en kommende arktisk strategi i Nordisk Råds regi og til arbejdet i det Arktiske Råd. Man skal dog ikke undervurdere vanskelighederne ved at føre Vestnordens fælles arktiske strategi ud i livet, eftersom de tre parter ikke altid har sammenfaldende interesser.

Dette bliver indlysende, når man diskuterer med interessenter i Grønland, hvor nogle gør det klart, at de og Færøerne (og i nogle henseender også Island) ikke er sammenlignelige i ”arktiske henseender”, eftersom de ofte ikke står over for de samme udfordringer eller muligheder, eller i det mindste ikke i samme målestok. Imidlertid er der flere gode grunde, der understøtter ideen om en fælles strategi for Vestnordisk Arktis, og der skal herunder opregnes nogle få af de økonomiske rationaler for et samarbejde i Vestnordisk Arktis, med særlig vægt på (1) en vestnordisk frihandelszone og (2) en vestnordisk repræsentation ved møderne i Arctic Circle.

1.1.1 Fiskeri

Der er rige muligheder for samarbejde mellem de tre parter, hvad angår udnyttelsen af mulighederne for fiskefangst på en bæredygtig og rentabel måde og for at markere fælles vestnordiske interesser over for internationale konflikter. Der er også store muligheder for fælles markedsføring af regionens fisk og skaldyr på internationale markeder og for at forbedre forarbejdningen af fisk og skaldyr i regionen. Det er af stor vigtighed at forene de vestnordiske kræfter i forbindelse med fiske- og skaldyrsindustrien, eftersom denne er af så kolossal betydning for de vestnordiske økonomier, i og med at fisk og fiskeprodukter udgør 88 % af vareeksporten fra Grønland⁴, 40,6 % af vareeksporten fra Island⁵ og 94 % af den fra Færøerne⁶, hvorimod den fylder langt mindre hos de arktiske nabolande, nemlig ca. 6 % af Norges vareeksport og mindre end 1 % af eksportindtægterne hos USA og Rusland.⁷

² <http://www.stat.gl/publ/en/GF/2013/pdf/Greenland%20in%20Figures%202013.pdf>

³ http://www.arcticfrontiers.com/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=302&Itemid=306&lang=en

⁴ <http://www.stat.gl/publ/kl/GF/2011/takussutissiat/Greenland%20in%20Figures%202011.pdf>

⁵ <http://www.static.is/lisalib/getfile.aspx?itemid=14331>

⁶ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/fo.html>

⁷ <http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Energy,%20Environment%20and%20Development/0412arctic.pdf>

1.1.2 Handel og investering

Det er af stor vigtighed for den vestnordiske region at samle sine resurser på de internationale markeder og at øge de interregionale investeringer, hvor kapital og ekspertise kan stimulere de andre parters økonomier. Det kan bedst gøres gennem etableringen af en vestnordisk frihandelszone, se denne rapportes afsnit 1.2, Et Vestnordisk frihandelsområde.

1.1.3 Øget vestnordisk samarbejde mellem regeringerne om arktiske spørgsmål

De vestnordiske landes regeringer drager fordel af at fremme regionale vestnordiske interesser, hver gang internationalt samarbejde og/eller internationale diskussioner lægger op til at promovere regionen, f.eks. ved at holde fælles ministermøder og ved at arrangere fælles initiativer. En mulighed for at fremme vestnordiske interesser over for det internationale samfund er Arctic Circle, se afsnit 1.3 Arctic Circle – Handelsråd for Vestnordisk Arktis.

1.1.4 Transport og infrastruktur

Det er af stor vigtighed at styrke det logistiske netværk inden for den vestnordiske region og dens forbindelser med Nordamerika og Nordeuropa. Regionens handel med varer er baseret på områdets logistiske netværk og infrastruktur, og det vestnordiske område kan i fremtiden komme til at spille en endnu mere betydningsfuld rolle i verdens logistiske system som følge af den centrale beliggenhed i Nordatlanten mellem Nordamerika og Europa, med arktisk skibstransport, der også forbinder regionens logistiske system med Asien.

1.1.5 Eftersøgnings- og redningscenter

Det er af stor vigtighed, at den vestnordiske region har et center med eftersøgnings- og redningskapacitet for den store, men tyndt befolkede region, særlig i den kommende periode med øget skibstrafik i regionen, hvad enten det drejer sig om fragtfartøjer, krydstogtskibe eller fiskefartøjer m.v. Det er derudover af fundamental vigtighed, at samarbejdet med hensyn til sundhedsvæsen er stærkt, eftersom mange af byerne i den vestnordiske region ikke har noget stort antal sygehuspladser. Dette kan få betydning i tilfælde af ulykker i stor målestok, men også være vigtigt, hvor det handler om effektivt at kunne sende patienter fra Grønland, hvis nærmeste nabo Island er udstyret med både et nationalt og med regionale sygehuse.

1.1.6 Træningscenter for transport i is og koldt klima

Mens Island og Færøerne har mere eller mindre isfrie havne hele året rundt, ville Grønland være det oplagte sted at placere et is-træningscenter for den arktiske

skibstransport, der vokser hurtigt, og som tiltrækker interesser fra regioner som Asien. Her har imidlertid kun få besætningsmedlemmer om bord på fartøjerne nogen som helst erfaring med sejlads i is eller med at arbejde under tilfældige betingelser. Her har de vestnordiske skibsselskaber værdifuld erfaring, og Grønland råder i kraft af naturforholdene over nærmest uovertrufne træningsfaciliteter.

1.1.7 Olie og gas

Skønt alle tre landes havområder har vist sig at råde over lovende betingelser for offshore udnyttelse af olie- og gasreserver, har der stadig ikke fundet nogen produktion sted. Der næres imidlertid stort håb om kommerciel produktion af petroleum i regionen, især i grønlandske og færøske farvande, hvorimod licenserne i Islands Drage-område ved Jan Mayen-ryggen er en mere nylig udvikling. Eftersom offshore olieudvinding allerede er en moden industri, er det af stor vigtighed at lære af de erfaringer, som er blevet gjort af andre, der har været i situationer, der ligner den, de vestnordiske lande befinder sig i i dag, heriblandt deres arktiske naboer i Norge, Alaska og Canada, såvel som Storbritannien. De vestnordiske lande kunne særlig drage fordel af samarbejde med Norge, hvor olie er blevet produceret i områder, som i geologisk henseende ligner dem, man finder i Vestnordisk Arktis. Det er endvidere vigtigt at udvikle stærke servicesektorer for olieudforskning og olieproduktion så tæt som muligt på petroleumsfelterne og med såvel bekvemme som realistiske faciliteter, ligesom det er af betydning, at de områder, hvortil der gives licens, har tiltrukket international opmærksomhed og fået teknologisk kapable og kapitalstærke partnere til at træde ind.

1.1.8 Vandkraft og geotermisk energi

Både Grønland og Island er særlig rige på økonomisk bæredygtige vedvarende energikilder, idet Island⁸ skaber næsten 100 % og Grønland⁹ over 70 % af sin elektricitet til daglig brug ved hjælp af vandkraft og geotermisk energi. I fremtiden vil det ikke være usandsynligt, at energi fra Grønlands og Islands vedvarende energikilder gennem et undersøisk elkabel vil kunne overføres til andre markeder. For eksempel kunne man begynde med Færøerne og reducere landets afhængighed af importerede ikke-vedvarende energikilder til elektricitetsproduktion (den færøske klimapolitik stiler imod, at 75 % af elektricitetsproduktionen i 2020 skal være baseret på vedvarende energi¹⁰), samtidig med at man generelt øgede sikkerheden i regionens energiforsyning. Andre potentielle markeder for energi produceret af vedvarende vej har man set i Storbritannien og andre EU-lande, set i lyset af EU's ambitiøse målsætning om at hente 20 % af sit energiforbrug fra vedvarende kilder i 2020 (imod 12,7 % i 2010) og gøre vedvarende energi til den største energiforsyningskilde i 2050.¹¹

⁸ http://www.os.is/gogn.os-onnur-rit/orkutotur_2012-enska.pdf

⁹ http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Pressemeddelelser/ARCTIC_CIRCLE_presentation_FINAL_EN.pdf

¹⁰ [://um.dk/en/~media/UM/English-site/Documents/Politics-and-diplomacy/Arktis_Rapport_UK_210x270_Final_Web.ashx](http://um.dk/en/~media/UM/English-site/Documents/Politics-and-diplomacy/Arktis_Rapport_UK_210x270_Final_Web.ashx)

¹¹ http://ec.europa.eu/energy/renewables/doc/communication/2012/comm_en.pdf

1.1.9 Turisme

Den vestnordiske region kan som helhed drage fordel af i fællesskab at markedsføre regionen internationalt i et samarbejde mellem Island, Grønland og Færøerne for at skabe øget opmærksomhed og ved at øge samarbejdet om flytransport, både hvad angår passagerflyvning til de fjerne og til de større områder i regionen.

1.1.10 Forskning

Forsknings samarbejdet mellem de vestnordiske lande kan forbedres, med fokus på samarbejde om maritim forskning (herunder undersøgelse af forandringer i de forskellige fiskearters migrationsmønstre), forskningsprojekter om arktiske emner og fællesprojekter såsom det Vestnordiske Studieprogram¹², som forventes at løbe af stabelen i 2015.

1.1.11 Kultur

Det kulturelle samarbejde inden for regionen har været voksende og bidrager positivt til at skabe tværkulturel opmærksomhed og fremme events, der bygger på vestnordisk kunstsamarbejde.

1.2 Et vestnordisk frihandelsområde

Handel og internationalt samarbejde er af grundlæggende vigtighed for det vestnordiske samarbejde, og der foreligger en storslået chance for at styrke regionens økonomi ved at skabe en vestnordisk frihandelszone, enten ved at udvide den eksisterende Hoyvik-aftale til at omfatte hele området eller ved at indgå en ny trilateral aftale. I begge tilfælde ville man skaffe Grønland dets første frihandelsaftale og sigte på det basale mål at styrke de vestnordiske regionale interesser over for den globale økonomi.

Dette ville passe godt ind i den grønlandske regeringskoalitions aftale for 2013-2017, som slår fast, at ”handelen med vores nabolande skal styrkes”, og at ”fokus skal flyttes over på nye markeder for fisk, sæler, vand m.v.”¹³ Der har i Grønland været en vis bekymring for, at Island kunne blive for stærk at konkurrere med for det grønlandske erhvervsliv, hvis f.eks. Hoyvik-aftalen blev udvidet til hele det vestnordiske område, men man kunne måske snarere understrege, hvordan regionen kan fremhæve sine fælles mål over for udefrakommende interesser ved at samarbejde om økonomiske spørgsmål.

Ved at skabe en vestnordisk frihandelszone har de tre lande et umådelig stort potentiale til at udnytte deres naturressurser på bæredygtig måde og til at drage økonomisk fordel af deres strategiske geografiske beliggenhed, som en port og et

¹² <http://westnordicstudies.net/>

¹³ naalakkersuisut.gl/~media/Files/Koalitionen/Coalition%20Agreement%202013_2017%20ENG.pdf

servicecenter i Arktis, der brygger bro imellem verdens største økonomier, mens der åbnes nye arktiske handelsruter og regionens naturressurser bliver mere tilgængelige end tidligere. Et aspekt af, hvordan en sådan vestnordisk handelskoalition kunne fungere, ville være ved at nyttiggøre den frihandelsaftale, der er underskrevet mellem den islandske og den kinesiske regering. Herigennem kunne man samle vestnordiske markedsressurser over for verdens hurtigst voksende økonomi og importere produkter direkte fra Asien til den vestnordiske region, hvorved man også ville nedbringe transportomkostningerne, allerhelst gennem det Arktiske Ocean.

Det ville også være vigtigt, om en vestnordisk investeringsaftale kunne følge i kølvandet på en frihandelsaftale med henblik på at gøre det let for de tre parter i udstrakt grad at samarbejde om regionens økonomiske udvikling. I fremtiden ville det ikke være utænkeligt, at Norge, som følge af ligheder mellem de vestnordiske østater og kystområderne i Nordnorge, kunne være interesseret i at tilslutte sig en vestnordisk frihandelszone.

1.3 Polarcirklen – Handelsråd for Vestnordisk Arktis (West Nordic Arctic Business Council eller WNABC)

I de allerseneste år har man etableret et stort antal handelsmæssige og økonomiske platforme for at fremhæve dialogen og fremme mulighederne og den økonomiske udvikling i Arktis. Disse platforme omfatter nye initiativer og undergrupper inden for allerede etablerede fora, og nogle af dem er allerede integreret i arktiske konferencer. En af disse arktiske konferencer er Arctic Circle, hvor Vestnordisk Råd vil kunne fremme sine regionale interesser ved at åbne sit eget handelsmæssige og økonomiske forum for et internationalt publikum og i denne sammenhæng præsentere de umådelig store muligheder i Vestnordisk Arktis.

Skal en sådan begivenhed give resultater, er det vigtigt, at de arktiske interesser mellem de vestnordiske parter bliver bragt på linje med hinanden, således at området kan nyde gavn i fællesskab og i et omfang der svarer til, hvad det har at byde på, samt at dette finder sted i åbne fora, som har potentiale til at tiltrække sig opmærksomhed fra både lokale og internationale investorer til projekter i regionen. Vestnordisk Råd ville være et glimrende instrument til etablering af sådan en platform, eftersom det har omfattende erfaring i at arbejde i den vestnordiske region med lokale partnere, og som et parlamentarisk samarbejdsorgan ville det også kunne samle lokale politikere, repræsentanter for civilsamfundet samt investorer, der var interesserede i økonomisk udvikling i den vestnordiske region.

Handelsrådet for Vestnordisk Arktis kunne f.eks. blive formidlet af Vestnordisk Råd, allerhelst som en del af en samling i Arctic Circle, som ved sin samling i 2013 havde en meget stærk deltagelse fra de vestnordiske regeringer og erhvervs sammenslutninger, hvortil kommer, at der kunne tiltrækkes større international opmærksomhed, hvis WNABC var blåstemplet af Arctic Circle. Handelsrådet for Vestnordisk Arktis ville da kunne svare til Vestnordisk Råds årlige møde og temakonference og bringe vestnordiske interesser på linje med hinanden i en international forsamling og dermed tilbyde en ekstra mulighed for de vestnordiske ledere til at arrangere møder om regionens spørgsmål.

Ved mødet i Arctic Circle kunne et plenarmøde handle om det vestnordiske samarbejde i almindelighed, med to separate sidemøder formidlet af Vestnordisk Råd, hvor man præsenterede (1) de tre landes mangeårige parlamentariske samarbejde og (2) erhvervsmulighederne i Vestnordisk Arktis, for et internationalt publikum med stærk lokal deltagelse fra den vestnordiske regions regeringer, erhvervsliv og offentlighed. Vestnordisk Råd kunne endvidere muligvis formidle WNABC i samarbejde med det færøsk-islandske og det grønlandsk-islandske handelskammer såvel som det islandske arktiske handelskammer.¹⁴ Resultaterne fra Erhvervsforum kunne endvidere have relevans for det Arktiske Råds kommende *Arctic Economic Council*¹⁵ og, hvad der er mere vigtigt, stimulere den vestnordiske regions økonomiske udvikling.

¹⁴ <http://iacc.is/>; <http://fois.is/>; <http://www.glis.is/>

¹⁵ <http://www.arctic-council.org/index.php/en/resources/news-and-press/news-archive/824-circumpolar-business-forum-tf-meets-in-helsinki>